

Virtuelna škola demokratskog rukovođenja

Dijalog – dr Stajner Brin
I lekcija

KOMENTARI I PITANJA POLAZNIKA ŠKOLE

Čini mi se da kada je dijalog u pitanju se uvijek ide od zadnjih u “nizu”. Kada to kažem mislim da je mikro okruženje polazna baza dijaloga i da se onda prirodno prelijeva i na ostale. A u stvarnosti se dijalog koristi tek kada nastupe “mržnje, neprijatelji i sukobi” i prema osobama koje i ne poznajemo. Manjak dijaloga iz mikro okruženja se kao talas prelijeva i reflektuje na sve ostale stvarajući domino efekat.

Jednakost nije neophodna da biste nekoga razumjeli i shvatili. Rezultat dijaloga nužno vodi jednakosti. Razumijevanjem, slušanjem, promjenom svijesti prema drugoj strani će dovesti do toga da se sama neravnomjerna strana osjeća sigurno i ravnopravno. U svakome od nas se nalazi duh dijaloga. Svi se mi radjamo jednaki a okruženje nas profilira u određenoj mjeri.

Kada se iznjedrite iz ideologije masovnog razmišljanja gdje je individualnost grijeh teško da je dijalog način na koji politički predstavnici postižu rezultate. A rezultati ovakvog razmišljanja su svima nama poznati na ex-ju prostorima. Negativne kampanje, govor mržnje, izigravanje demokratije su samo neki od ustaljenih načina na koji politički predstavnici funkcioniraju. Znači dijalog je u našim prilikama više otirač pred vratima iskrivljene demokratije. Pitao bih gospodina Stajnera, da li smatrate da je stanje haosa i dominacije prirodno stanište u kome čovjek najbolje funkcionira i samo se izdiže u pojedinim trenucima?

(Zoran Vujičić)

U našem svakodnevnom životu, tzv. mikro okruženju permanentno se prepliću principi dijaloga i debate. U zavisnosti od situacije u kojoj se nađemo nekada ćemo željeti da učinimo da se naš sagovornik osjeti nesigurnim kako bismo došli do cilja. Nekada ćemo i govorom tijela sagovorniku dati do znanja da li smo za spremni za razgovor ili ne. Dobar primjer za preklapanje principa dijaloga, debate i autoriteta jeste porodica, gdje se uvijek može pregovarati i dogovarati ali mora postojati jak i stabilan autoritet koji će na kraju donijeti konačnu odluku. Iskustvo koje sam imao u dijalog sastancima doveli su do toga da u velikoj mjeri promijenim svoje mišljenje o drugoj strani u dijalogu. To jest, svako od nas u određeni dijalog stupa sa određenim željama, ciljevima, predrasudama. U razgovoru sa drugom stranom u dijalogu, dobrim slušanjem i iskrenim pokušavanjem da ga razumijem shvatio sam da su moje predrasude bile pogrešne, neadekvatne i nepotrebne i da postoji mogućnost da se i moja i njegova želja u velikoj mjeri ispune.

Svakom društvu su jednako potrebni i debata i dijalog ali se, do sada dijalog u većoj mjeri pokazao kao primjer dobre prakse na putu ka ostvarivanju, jačanju i unapređivanju dobrobiti i blagostanja jednog društva što bi i trebalo da bude konačni cilj. A što je društvo više politički, ekonomski i kulturno razvijeno to su i šanse za uspješan, produktivan i valjan dijalog veće.

(Mileta Radovanić)

Smatram da bi bilo poželjno da u mikro okruženjima vladaju principi dijaloga kao što su tolerancija, slušanje, objašnjavanje svoje strane priče, međutim toga je sve manje čak i u našoj

okolini. Ukoliko se radi o ozbiljnijem konfliktu, definitivno principi dijaloga spadaju u drugi plan, a preovladavaju principi debate kao što su ubjeđivanje, osuda, rapsravljanje. Jednaka mjera korišćenja dijaloga je u našem društvu, nažalost, sve rjeđa i svakako podrazumijeva želju i volju obje strane.

Dijalog sa ljudima koji su činili zločine jeste moralan, jeste korektan i poželjan, jer svi zaslužuju šansu za normalnim i fer dijalogom. Dolazi do saslušanja zločinca, možda do pravih razloga počinjenja krivičnog djela, kao i do raznih potrebnih informacija. Naravno da postoje situacije koje se nalaze van granica pomirenja, naročito kada je akter dijaloga direktno povrijeđen djelom počinioaca. Smatram da se u moralno korektan dijalog sa zločincem smiju upuštati samo ljudi koji su neutralni i nisu posredno uključeni u konkretnu situaciju.

Balans u razgovoru između učesnika omogućava lakšu komunikaciju i sporazumijevanje. Tokom dijaloga smjenjuju se slične teme i interesovanja. Međutim, to ne mora uvijek biti tako. Recimo, dešava se da intelektualni ili verbalni balans nije prisutan kod učesnika dijaloga i samim tim dokazuje da dijalog ne zahtijeva balans u svakoj situaciji kako bi se odvijao. U tim slučajevima, superiornija strana ulaže trud i pronalazi zajednički jezik kako bi se dijalog uspješno priveo kraju.

(Itana Vukčević)

Ono što je, po mom mišljenju, često problem u verbalnim, fizičkim, ratnim i drugim sukobima je nedovoljna obrazovanost ljudi. Pored toga dolaze i nedovoljna informisanost o konkretnoj situaciji, nesagledavanje problema iz svakog ugla, prevelika zatvorenost da se sasluša druga strana. Ljudi treba od školskih dana da se uče dijalogu, razumijevanju, toleranciji, demokartiji, poštovanju ljudskih prava. To bi posebno trebalo da bude dio fakultetskog obrazovanja (akcenat na Fakultet političkih nauka-političare).

Mada sinoć sam čitala vijest kako je u Ukrajini poslije “dvije runde parlamentarnog boksa” za predsjednika Vrhovne rade izabran Vladimir Vasiljevič Ribak, doktor ekonomskih nauka i poznati političar. Sva sreća pa, kako su naveli, nije učestvovao Vitalij Kličko. I onda se postavi pitanje kako da se građani ugledaju na svoje predstavnike? Poslanici, da dozvole sebi, pred svojim narodom, pred svijetom, takvo ponašanje? Kako da budu uzor običnim građanima? Stoga treba prvo treba obrazovati i “disciplinovati” one koji treba da nam budu uzor. A dijalog je nešto što svakako može da se nauči, izvježba. Uz malo strpljenja, dobre predavače, volje.

Crnogorski parlamentarci, sa svim manama, imaju određen nivo političke kulture, i vještine dijaloga. Možda najviši u regionu. Kada pogledam Parlament u Srbiji gdje je psovka normalna stvar, rasplakivanje kolegistica ništa neobično, a gađanje cipelama čisto malo skretanje pažnje.

Ono što me zanima jeste kako gospodin Brin vidi političare sa Balkana? Koja zemlja, po njegovom mišljenju, ima najveću kulturu dijaloga? I da li misli da je sukob Srba i Albanaca riješena stvar?

(Nikoleta Bošković)

Da li je moralno upustiti se u dijalog sa zločincima može se posmatrati u dvije ravni. Ako se to posmatra s aspekta čovjeka-pojedinca, onda odgovor može da bude negativan. Ako pitanje formulišemo npr. na sljedeći način-da li je moralno da roditelj uspostavi dijalog sa zločincem koji je silovao njegovo dijete? Da li je moralno da dijete uspostavi dijalog sa zločincem koji je ubio njegovog oca? Ako se pitanje postavi u ovu ravan, teško da bi dijalog kao instrument za ostvarivanje nekog cilja mogao biti moralan. Ako se ovo pitanje međjutim posmatra s aspekta integracija, onda odgovor može biti pozitivan. Npr. u multipolarnom svijetu gdje postoji nekoliko velikih i jakih svjetskih igrača (SAD, Kina, Rusija, Indija) postavlja se pitanje EU. Gdje će biti u odnosu na navedene zemlje za 20 godina? Da li će moći EU da parira tim državama u ekonomskom, vojnom ili nekom drugom pogledu? Odgovor bi bio- teško. Dakle, EU bi trebalo da izvuče svoj maksimum i objedini potencijal cjelokupne Evrope ako želi

da održi ulogu globalno važnog igrača. Postavlja se pitanje kako ako se uzmu u obzir sve različitosti (etničke, religiozne, kulturološke, ekonomske, vojne i dr.) i da li je dijalog pravi instrument da se prevaziđu svi problemi (Balkan, Turska, Kiparsko pitanje, Švajcarska, Norveška i sl). Nije realno očekivati da se sva ta pitanja rješavaju dijalogom!

U dijalogu je ključna vještina znati slušati. Znati čuti drugu stranu. Ne samo kada je riječ o političkom dijalogu. U tom kontekstu, smatram da nije nužno da postoji balans, ali da je u svakom slučaju više nego poželjno. Ukoliko postoji balans lakše je uspostaviti dijalog. Apsolutno vjerujem da je dijalog vještina koja se da utrenirati. Kao i u svakom drugom sportu postoje talentovani i manje talentovani igrači. Oni talentovaniji brže savladavaju gradivo od onih koji su manje talentovani.

Ukoliko dr Stajner Brin ima vremena iteresovala bi me njegova razmišljanja na temu: Medjunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju-faktor (ne)stabilnosti na zapadnom Balkanu?

(Miroslav Radojević)

Meni je jako interesantno ovo pitanje da li je dijalog vještina koja se može naučiti. Sve češće u NVO sektoru, među političarima i međunarodnim „developerima“ srećem one koji su savladali sve tehnike dijaloga, i jako ih uspješno koriste, ali ne pokazuju da su zaista usvojili vrijednosti koje dijalog podrazumijeva. Kad sam pogledala ovu tabelu sa razlikama između dijaloga i debate, čini mi se da u tim slučajevima izostaje ovaj momenat „promjene svijesti“, pokazuje se potpuno odsustvo spremnosti da se promijeni stav. Zbog toga mislim da se tehnike mogu naučiti, ali da je puno teže usvojiti vrijednosti. I onda imamo pretvaranje, dijalog radi dijaloga, dijalog jer „tako treba“, jer se to od nas očekuje, ali bez suštine i bez iskrenosti.

U tom kontekstu je i odgovor na pitanje o mogućnosti dijaloga sa zločincima. Za dijalog je, čini mi se, neophodno da dijelimo sa sagovornikom neki minimum zajedničkih vrijednosti. Nekako mi je bliskije u ovom slučaju ćutati, ili se dobro posvađati i pobijediti zločinca u debati, nego fingirati dijalog.

(Milica Kovačević)

Iako ne jedini, ali svakako jedan od razloga dešavanja na prostoru bivše Jugoslavije tokom devedestih bio je i nesposobnost vođenja dijaloga, i nepostojanje kvalitetne komunikacije među stranama u sukobu. Nažalost i danas smo svjedoci da je vještina vođenja dijaloga, i „kultura dijaloga“ rijetkost. Mada ako bi postajala „kultura dijaloga“, izraz koji veoma preferiram kada je dijalog u pitanju, znači li i da ne postojanje dijaloga, podrazumijeva u stvari izvjesnu „nekulturu dijaloga“.

Svakodnevno smo suočeni s „autoritetima“, koji u komunikaciji zanemaruju drugu stranu, odnosno zanemaruju osnovu dobrog dijaloga, a to je slušanje. Pri tom nastupaju s pozicije neprikosnovenog autoriteta, svojevrsnog „čuvara i jedinog znalaca“ istine. Obično u komunikaciji nastupaju monološki, iznesu svoje stavove, često i neispravne i neutemeljene situaciji koja se razmatra, i onda ignorantskim odnosom prema sagovornicima (sagovorniku), završe to što imaju, ne dozvolivši drugima pravo na svoje mišljenje i na iznošenje svojih argumenata. Takve primjere svakodnevno srećemo, u porodici, na ulici, na poslu, i naročito od strane različitih funkcionera, političara i sl.

Dijalog je sve samo ne to. Osnova dobrog dijaloga je slušanje, i ne samo slušanje, već na neki način pobjeđivanje sebe, i prihvatanje „poraza“, odnosno mogućnosti da u razgovoru čujemo i drugu argumentaciju, drugo viđenje iste stvari, i mogućnost da to drugo viđenje bude ispravno, ili da možda niko od nas ne bude u pravu već da istina bude negdje po sredini.

(Elvis Omeragić)

Principi dijaloga treba da se upotrebljavaju u svakom okruženju, pri čemu način njihove primjene zavisi od stepena poznavanja okruženja. Dijalog će se mnogo lakše odvijati u porodici gdje su vam strane učesnice u dijalogu vrlo poznate, odnosno njihovi stavovi, jer prepoznajete determinante njihovih spoznajnih, ponašajnih i emocionalnih komponenti. Za razliku od poslovnog okruženja gdje srećete nove ljude koji su bar na početku poznanstva zatvorena knjiga. No, dijalog je tu da razbijemo zidine vlastitog zatvora, da otvorimo sve prozore svoga bića prema drugim ljudima, jer kako ističe Kami "monolog prethodi smrti".

Shodno navedenom, na pitanje da li je moralno korektno upustiti se u dijalog sa zločincima mogu odgovoriti pitanjem - „Ko su zločinci?“. Zar dijalog nije način da otkrijemo istinu, da otkrijemo ko je neko, da li je zaista „zločinac“. Druga strana nam može biti jasna, odnosno njeni motivi, uzroci koji su determinisali određeno, pa da kažemo i eventualno zločinačko ponašanje samo ukoliko sa njom razgovaramo. Ukoliko ne uspostavimo dijalog sa zločincem on će ostati za nas zatvoren sistem, a mi samim tim nepotpuni. Sjetimo se doprinosa pomirenju Komisije za istinu 1994. godine u Južnoj Africi, nakon aparthejda. Odličan primjer značaja dijaloga u procesu pomirenja. Dijalog ne zahtijeva da strane učesnice budu na istom verbalnom, intelektualnom, finansijskom nivou, nego ljudskom koji podrazumijeva uspostavljanje balansa razumijevanjem i nadogradnjom vlastitog znanja. Dijalog je vještina koja se naučiti kroz kulturu i toleranciju. Pogledi na svijet mogu biti isti, suprotni ili isključivi, u zavisnosti od njih tolerancija je moguća ili nemoguća.

(Jelisaveta Blagojević)

Princip rješavanja sukoba dijalogom je izuzetno poželjan mehanizam ka prevazilaženju nejednakosti i razlika među stranama u konfliktu bilo kakve vrste. Dijalog i debata su dva različita mehanizma uglavnom mogu biti upotrebljena radi dolaženja do istog cilja, ali je put različit. Međutim u etničkim sukobima koje imamo na prostoru bivše Jugoslavije od presudnog značaja je upravo poboljšanje dijaloga i vraćanje povjerenja u „neprijatelje“, tako da bi bilo poželjno više koristiti ovaj mehanizam.

Principi dijaloga su manje više isti nevezano za okruženje u kojem se primjenjuje, bilo da je to naša porodica naša veza na poslu ili susjedstvu. Uvijek je više nego poželjno saslušati drugu stranu i njihovu verziju događaja, ne nastupati kao neko ko ima apsolutno pravo na istinu (i samo moje viđenje događaja je jedino koje je tačno). Zavisno od senzibiliteta ljudi i štete koju vam je druga strana nanijela skoro uvijek je moguć dijalog. Iznimka može biti jedino (u mirnodopskim uslovima) ukoliko neko liši života nama blisku osobu, tada je svijest oštećenog sužena i ne može precipirati realno, i ne postoji opravdanje koje može prihvatiti za takav čin.

Kroz svoj angažman u mreži nevladinih organizacija „Igmanska Inicijativa“ stekla sam jako puno iskustva vezano za dijalog ali i uvijrdjela kakve su vještine dijaloga naših političkih predstavnika. Igmanska Inicijativa je prepoznata i od strane Evropske Unije kao faktor koji može na „neutralnom terenu“ da okupi predstavnike sve četiri zemlje potpisnice Dejtonskog sporazuma i time doprinese konstruktivnom rješavanju problema.

(Tanja Bakalbašić)

Prije svega treba postaviti pitanje da li u svakodnevnom životu razmišljamo o dijalogu, na koji način gledamo na njega, da li ga normiramo ili rangiramo. Sigurno je da svako okruženje ili data situacija mijenja principe dijaloga, pa tako i u mikro okruženjima naše svakodnevnice.

Ukoliko se uzme u obzir da svako ima sopstvenu istinu (ili je dovoljno puta ponovljena konstatacija u njegovoj svijesti postala istina) i percepciju stvarnosti, uvijek ostaje mogućnost da se, uprkos sopstvenim stavovima, fokusiramo na njegov način razmišljanja i u jednoj mjeri uzmemo u razmatranje njegova stanovišta.

Dijalog navodi na razumijevanje, toleranciju i prihvatanje, ali i na promjenu sopstvenih stavova; Sa sposobnošću za učešće u dijalogu se ne rađamo, već se učimo. Kao što nam odrastanje, obrazovanje, okruženje i okolnosti nameću određena pravila ponašanja, tako utiču i

na naš nivo tolerancije prema drugačijem. Sa druge strane, nije rijetkost otrgnuti se iz nametnutih okvira i postati otvoreniji za stavove koji su čak u potpunosti oprečni onima sa kojim dolazimo

Učesnici u dijalogu, ne moraju nužno biti sličnih osobina. U onom smislu u kom smo spremni na razumijevanje i sagledanje načela suprotne strane, spremni smo i na svaki drugi vid razlike, uključujući nivo obrazovanja, intelektualni ili finansijski. Različitosti prijaju, tako je i u dijalogu. Vještina je u tome da se druga osoba osjeća pritano ma koliko bili u nesuglasnici po nekim osnovama.

(Ilija Mlinarević)

Principi dijaloga se razlikuju u zavisnosti od poznavanja strana u sukobu. Što su bliza postoje manje predrasuda i lakše se riješavaju. Skoro uvijek se strane u sukobu ne poznaju dovoljno i svoja uvjerenja o njima zasnivaju na predrasudama i stvorenim stereotipima. Te se predrasude vremenom šire u mržnju i lako dolazi do konfliktnih situacija.

Dijalog sa zlocincima je moguć onda kada od te strane dolazi priznanje za učinjene zločine. Bez ustanovljavanja prave istine, preuzimanja odgovornosti teško se može uspostaviti dialog. U zemlji sa velikim etničkim distancama između naroda i vjera, teško možemo govoriti o vještinama dijaloga naših političkih predstavnika jer po meni još uvijek nema tolerantnih multietničkih odnosa.

Moje lično iskustvo me uči da dijalogom možemo ukoloniti predrasude o drugim i svoju mržnju pretvorimo u empatiju. Našem društvu je potrebna kultura dijaloga u cilju izgradnje odnosa novih generacija.

Elie Wiesel dobitnik Nobelove nagrade za mir 1986 i jedan od preživjelih u holokaustu je rekao. „Samo Krivci su Krivi, njihova djeca Ne”

(Ilir Llazorja)

ODGOVOR I KOMENTARI DR STAJNER BRINA

Nekoliko vas dali ste komentare o tome da li treba ulaziti u dijalog sa zločincem. Postoje jasni i precizni slučajevi kada vam je jasno ko je crnac, a ko bijelac, ali u mnogim situacijama u životu stvari su nešto komplikovanije. U bivšoj Jugoslaviji mnoge etničke grupe nose snažnu mitologiju žrtve, što je velikim dijelom rezultat činjenice da su svjesnije onoga što su njima drugi ljudi uradili nego onoga što su oni sami uradili drugima. To je normalno svugdje u svijetu. Odrastao sam slušajući stotine priča o tome koliko su Njemci bili loši. Nijesam mnogo slušao o našem bombardovanju njemačkih gradova gdje je ubijeno na stotine hiljada civila.

Organizovao sam mnogo seminara o dijalogu sa učesnicima iz podijeljenih gradova, a moje iskustvo govori da su ogovaranja, stereotipi i optužbe u procvatu, dok je sve manje iskrenog samo-preispitivanja. Dijeliti priče postaje veoma važno. Ljudi vrlo često dolaze sa shvatanjem da postoji samo jedna istina - mi je znamo, a oni je poriču. Kroz seminar postaje očigledno da nijedna strana nema kompletnu priču od strane novinara, historičara ili političara. Dijalog je instrument koji ponekad predstavlja izazov za naše osnovne pretpostavke i svijest o realnom prostoru iz razloga što slušamo neke priče po prvi put.

Na ovaj način možemo raspravljati o tome da je dijalog preduslov za funkcionisanje integrisane demokratije. Demokratija se bazira na pretpostavci da bih ja mogao da griješim, i iz tog razloga nam je potrebno nečije mišljenje i zato je potrebno da čujemo argument naših protivnika. Međutim, integracija podrazumijeva duboko poštovanje međusobnih razlika, dok istovremeno priznajemo jednakost vrijednosti našeg ljudskog dostojanstva. Da bi tako integrisano društvo funkcionisalo potrebno je da imamo visok nivo znanja i iskustva jedni o drugima. Zato treba da razvijemo kulturu dijaloga u multietničkom društvu kao što je Crna Gora.

Direktna pitanja: Ne želim da budem sudija, ali dok vjerujem da je neophodno kažnjavanje ratnih zločinaca, ne mislim da je ICTY ojačao stabilnost na Zapadnom Balkanu. Njihova praksa ne javlja se kao neutralna a to, naravno stvara disbalans. Na pitanje koja država je najbolja u dijalogu – mislim da se svi borimo. Postoji nešto o političkoj klimi u svim evropskim državama što izaziva na debatu, a ne dijalog. Ljudi zauzimaju pozicije i brane svoje pozicije. Belgija je bila bez Vlade 500 dana. Istovremeno, Brisel šalje standarde za Evropu. Postoji nedostatak političkog dijaloga u većini evropskih zemalja.

U tom pogledu, Crna Gora je dobra kao i svaka druga država. Ponosan sam na to što su većina aktivnih političara kako u Parlamentu tako i van njega bili učesnici Škole demokratskog rukovođenja. S druge strane, političari u Crnoj Gori takođe treba da razviju kulturu dijaloga – što nije ništa drugo do iskrena direktna komunikacija o tome kako poboljšati živote građana. Previše političara u Crnoj Gori su u politici jer im to omogućava pristup vlasti/moći, a ne zato što je to najbolji način da urade dobro za druge ljude.

Konflikt između Srba i Albanaca postaje zamrznut konflikt. Status Kosova kao nezavisne države je završena stvar, jednostavno zato što se to ne može promijeniti. Manjak poštovanja istorije jednih i drugih, vjere i ljudskog dostojanstva pogađa obje strane. Mislim da postoji nada, ali onda dijalog i pomirenje moraju postati važan politički prioritet. Ali, da budem iskren, to je takođe i slučaj sa Makedonijom, Srbijom, Bosnom i Hercegovinom i Hrvatskom. Kada je riječ o razvoju multietničkog društva – Crna Gora napreduje – baš kao što je to bio slučaj prošle noći kada ste pobijedili Norvešku u rukometu.

Stajner Brin